

TESTAMENT KASPRA KAZIMIERZA CIECISZOWSKIEGO, BISKUPA ŁUCKIEGO I ŻYTOMIERSKIEGO

Kasper Kazimierz Cieciszowski urodził się 5 stycznia 1745 r. w Ozorowie, w ziemi liwskiej (wschodnie Mazowsze) jako syn podczaszego liwskiego Dominika i Marcjan-ny z Suffczyńskich. Ród Cieciszowskich (Cieciszewskich) herbu Kolumna, wywodzący się z Cieciszewa w ziemi czerskiej, zaliczał się do średniozamożnej szlachty mazowieckiej i nie odgrywał do połowy XVIII w. znaczniejszej roli w życiu politycznym kraju. Znaczący awans rodu był zasługą dopiero właśnie pokolenia Kaspra Kazimierza. On sam osiągnął w roku 1775 godność biskupią, jego brat Adam w latach 1730–1783 pełnił obowiązki pisarza wielkiego koronnego, drugi brat, Ignacy, poprzestał na urzędzie podkomorzego litewskiego.

Kasper Kazimierz stosunkowo dość wcześnie obrał stan duchowny. Nie studiował w żadnym z seminariów krajowych, lecz już w roku 1760 dostał się do Seminarium Kongregacji Rozkrzewiania Wiary (*de Propaganda Fide*) w Rzymie. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1769 r. Po powrocie z Rzymu przypadło Cieciszowskiemu probostwo w Zbuczynie koło Siedlic².

Już w roku 1775 król Stanisław August wyraził zgodę na koadiutorię dla młodego duchownego przy ordynariuszu kijowskim Franciszku Kandydzie Ossolińskim. Papież Pius VI prekonizował Kaspra Kazimierza biskupem tytularnym Theveste i koadiutorem z prawem następstwa przy Ossolińskim. Po śmierci biskupa Ossolińskiego w sierpniu 1784 r. dotychczasowy koadiutor został nowym ordynariuszem diecezji kijowskiej, której rolę stolicy od ponad wieku pełnił Żytomierz³.

Po trzecim rozbiórce Rzeczypospolitej Obojga Narodów w obrębie Imperium Rosyjskiego cesarzowa Katarzyna II dokonała samowolnej reorganizacji struktur administracji terytorialnej Kościoła katolickiego na tzw. „Ziemiach Zabrzanych”. Zniosła (wśród innych) wówczas diecezje: kamieniecką, kijowską i łucką, w miejsce których ustanowiła niekanoniczne biskupstwa. Biskupstwo pińskie powierzyła właśnie Kasprowi Kazimierzowi Cieciszowskiemu⁴.

¹ Dr doc. Oksana Karlina (Оксана Карліна) – Wschodnioeuropejski Narodowy Uniwersytet im. Lesi Ukrainki, Łuck, Ukraina (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна); e-mail: oksana.karlina@gmail.com.

² Krzysztof Rafał Prokop, „Kasper Kazimierz Cieciszowski. 1798–1828”, *Wołanie z Wołynia. Воляння з Волині. Pismo religijno-społeczne Rzymskokatolickiej Diecezji Łuckiej* 20, 5 (120) (2014): 46–47.

³ Jacek Chachaj, „Stan i odbudowa sieci kościelnej w łańciskiej diecezji kijowskiej w drugiej połowie XVII i w XVIII wieku”, *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 87 (2007): 5–65.

⁴ Maria Dębowska, „Rządy bpa Kaspra Kazimierza Cieciszowskiego w niekanonicznej diecezji pińskiej (1795–1798)”, *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 100 (2013): 182–183.

Po śmierci rosyjskiej cesarzowej jej następca, Paweł I, w 1798 r. przeprowadził nową reorganizację usankcjonowaną przez Stolicę Apostolską. Zgodnie z zarządzeniem władz rosyjskich granice diecezji zostały dostosowane do granic guberni, zaś granice dekanatów do granic powiatów. Dwa powiaty dawnej diecezji kijowskiej, znajdujące się w granicach guberni wołyńskiej (żytomierski i owrucki), utworzyły diecezję żytomierską. Wskrzeszona została także diecezja łucka, ale okrojona do terytorium guberni wołyńskiej. Odtąd obie diecezje miały posiadać wspólnego ordynariusza (*aeque personaliter*) oraz przynależć do nowo erygowanej metropolii mohylewskiej⁵. Pierwszym biskupem połączonych diecezji został Kasper Kazimierz Cieciszowski, który 26 września 1798 r. odbył uroczysty ingres⁶.

W latach 1801–1802 w obydwu diecezjach było 119 parafii (102 w diecezji łuckiej i 17 w diecezji żytomierskiej)⁷, a trzydzieści lat przed tym, w roku 1772, diecezja kijowska miała 32 parafie i 36 kościołów, łucka 223 parafie i 249 kościołów⁸.

Za swoją siedzibę rządcą diecezji łuckiej i żytomierskiej wybrał Łuck. Na propozycję bernardynów łuckich rezydencją biskupa łuckiego i żytomierskiego została część ich zespołu klasztornego na bliskim przedmieściu Chmielnik, wymurowanego w drugiej połowie XVIII w.

Biskup troszczył się o katedrę łucką pw. św. Piotra i Pawła. W roku 1818, po pożarze, w całości zamieniono dach gontowy na dach z blachy, uporządkowano meble kościelne, zrobiono parę nowych konfesjonatów. Współcześni mówili o Cieciszowskim jako o pasterzu, który podniósł wartości moralne kleru, nieustannie pracował dla dobra Kościoła i szkolnictwa polskiego na Wołyniu. Tadeusz Czacki nazwał go „kolumną edukacji narodowej w swoim państwie”. O zasługach biskupa Cieciszowskiego informuje tekst okrągłej tablicy na prawej ścianie ołtarza w katedrze łuckiej:

„I. O. G. D.

Cum Ecclesia haec de cinibus paulo ante sublevata esset, novo exitato e vicino incendio in A MDCCCIII. omnibus tectis denudata extitit, quibus tamen brevi redintegratis, in luctuosiore redegit eam stragem A MDCCCXVIII. accensus, de domo Caraitica et per domos Judaicas propagatus ignis. Cumque exhausta innotabiles sumptus prioris reparationis, Capitulari massa, nullus iam succurrendi his ruinis suppeteret modus, singulariori Divinae Providentiae concessione, datus est in Pastorem huius Dioecesis zelo in Religionem et Patriam celeberrimus omnibusque Praesuleis Virtutibus spectatissimus Excellus et Rmus D. Gaspar Columna Cieciszowski, Franciscus Salesius redivivus Ord:

⁵ Marek Robert Górniak, „Kijowska diecezja katolicka”, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 8 (Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2000), kol. 1424–1425.

⁶ Bolesław Kumor, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej (1772–1918)* (Kraków: Polskie Towarzystwo Teologiczne, 1980), 194–195; Bożena Modzelewska, „Łucko-żytomierska diecezja”, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 11 (Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2006), kol. 603–604.

⁷ Maria Dębowska, *Diecezje łucka i żytomierska w pierwszych latach istnienia. Wybrane zagadnienia* (Lublin: Wydawnictwo Episteme, 2014), 16–18.

⁸ Ewa Klima, „Struktury Kościoła Rzymokatolickiego w Polsce”, *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica* 11 (2011): 50, tabela.

Alexandri Neven: Comendator Aquilae Albaae et S. Stanisl: Eques, qui beneficentia sua capitularibus impensis iterum atq iterum addicta, per suam Pastoralem Litteram Spiritus Dei insertam, invocavit subsidium Incolarum Gubernii Volhynien: tanta efficia, ut ultra XL. Millia flor: polon: e cunctis Districtibus suppeditata fuerint, quorum adjumento solidiori istius Matricis Ecclesiae restorationi est subventum. Insuper vero idem Optimus Antistes praeclaris dotibus suis Augustissimi Imperatoris Rossiae Alexandri I. tantam erga se conciliavit benevolentiam, ut clementissimo suae maiestatis mandato, bona tractus Fastoviensis cum omnibus suis attinent: et antiquis privilegiis in perpetuum fundum mensae Episcopis Luceorien: et Zytomirien: sint novissime declarata quae omnia hic exarata immortalati sacrantur gratitudini et memoriae. A D 1824”.

W lutym 1827 r. cesarz Mikołaj I wyniósł Kaspra Kazimierza Cieciszowskiego na wakującą stolicę metropolitalną w Mohylewie, jednak pozwolił mu pozostać na dalszym rezydowaniu w Łucku. 28 kwietnia 1831 r. w Łucku – w burzliwym czasie powstania listopadowego – zmarł 86-letni metropolita mohylewski. Kasper Kazimierz Cieciszowski został pochowany w katedrze łuckiej pw. św. Piotra i Pawła, w której monument nagrobny wystawił mu następca, biskup Michał Piwnicki⁹.

Kiedy wejdzie się do świątyni i przejdzie nawą centralną bliżej ołtarza, to z lewej strony widać ambonę mahoniową, a naprzeciw jej na słupie podkopułowym mieści się bardzo pięknie udekorowane epitafium poświęcone K.K. Cieciszowskiemu. Jego treść odpowiada wielkim dziełom dokonany przez arcybiskupa metropolitę:

„D. O. M.

Gaspar Casimirus Ciecisowski per vetusta Columnarum gente ortus doctrina excellenti et ingenio magno prostans omni virtum ac meritor genero clarissimus creates. A 1775 Eppus Tebastianensis et Coadjutor cum successione Kijovien: et Cernihovieinsis tum 1798 ad Luceor Eppatu translates ac deniq ad Metropolitanam dignitatem Ecclesiar R: Catholicar in Imperio Rossiae existentium. A 1827 evectus Ord: S: Andreae Apostoli Commandor S: Alexandri Nevensis Aquilae Albae et S: Stanislai. Eques Praesul et Pastor vigilantmus decus et ornatum Hierarchis Ecclasticae augendi cultus Dini ac instituendae Juvutis studiosmus, Seminar Dieces nec non Ecclar Cathedr Luceor et Zytomir benefactor munificentmus in egenos et pauperes liberalis, sanctimonia vitae, morum suavitate, candore animi, hospitalite maxima et in rebus gerendis dexteritate praeditus ob eximias corporis et animi dotes. Clero et omnibus concivibus gratmus et acceptmus viva voce vivisq, omnium suffragiis S: Franciscus Salesius pronuntiatus. Tandem rara cum patientia toleratis aegritudinis auae molestiis. Plenus virtum, meritor et annor obiit in Domino die 16 apr 1831 Aetatis suae 87 sepultusq in hacce Ecclesia Cathedrali”.

⁹ Prokop, „Kasper Kazimierz Cieciszowski. 1798–1828”, 48.

Tekst testamentu¹⁰ oraz charakterystyka dokumentu

Testament biskupa Kaspra Kazimierza Cieciszowskiego, razem z dopełnieniem, był przechowywany w dokumentach sprawy sądowej rozpatrywanej przez ziemski sąd łucki w 1833 r. W lutym tego roku do gubernatora wołyńskiego Andrzeja Rimskiego-Korsakowa zwrócił się radca stanu Królestwa Polskiego Józef Netrebski, mąż Antoniny z Cieciszowskich Netrebskiej, córki brata biskupa Adama Cieciszowskiego, w sprawie spadku po zmarłym biskupie. Okazało się, że horodniczy łucki Chiliński całą spuściznę (majątek ruchomy i gotówkę) spisał i opieczętował, ponieważ spadkobiercy nie zgłosili się, oraz mylnie został uznany za spadkobiercę Joachim Lelewel, który wziął udział w powstaniu listopadowym w Królestwie Polskim. Józef Netrebski prosił „uwolnić od nadzoru państwowego majątek metropolity” i podał wyciąg z uchwały trybunału województwa mazowieckiego z 21 stycznia 1833 r. dotyczącej prawowitych spadkobierców biskupa Cieciszowskiego. W tym dokumencie zostało wymienionych 25 osób razem z dopiskiem ich bliskiego pokrewieństwa ze zmarłym, a także zwrócono uwagę, że Joachim Lelewel „nie uczestniczy w dziedziczeniu”. Gubernator odpowiedział, że uchwała trybunału nie ma mocy prawnej w guberni wołyńskiej, więc wysłał ją do ziemskiego sądu łuckiego do rozpatrzenia i podjęcia decyzji¹¹.

Na rozprawie 28 kwietnia 1833 r. ziemski sąd łucki zapoznał się z testamentem biskupa, dopełnieniem do niego oraz listem biskupa do jego synowca Adama Cieciszowskiego z 15 czerwca 1821 r. w sprawie podziału spadku po nim. Sąd uznał, że zgodnie z wolą biskupa ruchomości i pieniądze pozostałe po nim mają być podzielone na trzy równe części: jedną część ma otrzymać siostra biskupa Antonina z Cieciszowskich Szeluta lub jej spadkobiercy, drugą – spadkobiercy brata Ignacego, trzecią – spadkobiercy brata Adama. Krewni zmarłego biskupa wymienieni w uchwale trybunału województwa mazowieckiego byli uznani za prawowitych spadkobierców¹².

Niestety, w aktach archiwalnych nie zachował się spis pozostałego w Łucku majątku biskupa, ponieważ oryginał tego spisu został przekazany Netrebskiemu dla przeprowadzenia podziału spadku, a kopia wysłana gubernatorowi¹³.

¹⁰ Держаний архів Волинської області, фонд 361, опис 1, справа 175, аркуші 19–23, 25–26 (Archiwum Państwowe Obwodu Wołyńskiego, dział 361, opis 1, sygnatura 175, kartki 19–23, 25–26).

¹¹ Державний архів Волинської області (далі – ДАВО), ф. 361, оп. 1, спр. 175, арк. 1–16.

¹² ДАВО, ф. 361, оп. 1, спр. 175, арк. 27–32.

¹³ ДАВО, ф. 361, оп. 1, спр. 175, арк. 44–45.

Pod panowaniem etc. etc. etc.

Oblata **testamentu** ostatniej woli
JWgo Jegomości xiędza Kaspra Kazimierza
Kolumny Cieciszowskiego metropolity
zdziałanego nastąpiona

Roku tysiąc ośmset trzydziestego pierwszego
miesiąca maja pierwszego dnia

Przed aktami ziemskimi powiatu łuckiego etc. et supra stawiając osobiście JWny Jegomość xiądz Marcin Krzyżanowski, schołastyk, viceofficial katedry łuckiey¹⁴, ten testament przez Wgo Jegomość JW xiędza Kaspra Kazimierza Kolumny Cieciszowskiego, arcybiskupa Mohilewskiego, ordenu Śgo Jędzeia komandora i wielu kawalera, w roku 1821-m dnia 15-go czerwca oraz z trzema dopiskami własnoręcznie na jednym arkuszu papieru 50-kopiykowego sporządzony, podpisem własney ręki tegoż i z wycieśnieniem herbowey pieczęci na łaku czerwonym wzmocniony, summę zł. 72 900 iak kodicillum onego testamentu w roku 1830-m dniu 30 kwietnia przez tegoż JWgo JW xiędza Cieciszowskiego sporządzone wyświeca na różne legata rozporządzaiący oraz sprzęty i remanenta stawiającego, iednego z exekutorów tegoż testamentu sumiennie rubli asygnacyinych 5 000 oszacowane za opłatą papieru herbowego rubli asygnacyinych 100 i należnych do skarbu monarszego poszlin, a to tylko od summ cywilnych rozdysponowanych, do akt ziemskich łuckich za rezolucją sądową na // [k. 19 v.] podaną prośbę wypadłą w oblate podał. Pisany był temi słowami:

W Imie Pańskie Amen.

Roku tysiąc ośmset dwodziestego pierwszego w miesiącu czerwcu 15-go dnia. Zaleciwszy kapłanów diecezyi moiey, ażeby przy kazdorocznych rekollekcyach zastanawiając się nad powinnościami świętego swego powołania i nie puszczając z pamięci, że pielgrzymami tylko iesteśmy na tym świecie, a oyczyzną naszą iest wieczność od Pana Boga objawiona i przygotowana, i nie wiedząc, kiedy nas Pan Bóg powoła, wcześniej biorąc na żywą uwagę, coś my winni Jego Naywyższej Opatrzności, co Kościołowi, któremu służymy, co ubogim, których częstko dziedzictwa dobra, którego posiadamy, wczesne uczynili rozrządzenie pozostałe się maiącym po zgonie naszym maiątkiem. Ta powinność przytomna mi zawsze tem mocniej, który na wyższym w Kościele stopniu postawiony dać z siebie przykład nayścislej z urzędu swego dadź obowiązany, nie spuszczając nigdy z myśli tey tak ważney powinności, od lat iuż kilkunastu po dwa razy sporządzałem testamenta, w których gdy dziś ten ostatni czynąc znalazłem wielu punktów podpadaiących odmianie, a zatem potrzebę nowego zrobienia. Przystępuię zatem do dzieła tak ważnego, iakim iest ostatnie woli mey rozporządzenie, zdrowym będąc na umysle i na ciale sporządzić je chcę w osnowie i spisie sobie zgodnym z własnym moim uczuciem i zachowaniem praw tak koscielnych, iako i kraioowych. Naprzód Ja, Kasper Kazimierz Kolum-

¹⁴ Marcin Krzyżanowski urodził się w 1776 roku w Milatynie koło Ostroga. Uczył się w szkołach w Ołyce i Międzyrzeczu Ostrogskim, w latach 1799–1801 – w seminarium łuckim. Początkowo został proboszczem w Deraźnem w dekanacie rówieńskim. Od roku 1802 w seminarium łuckim pracował na stanowisku wiceregensa, w latach 1818–1832 regensa, wykładał teologię moralną, obrzędy kościelne i teologię dogmatyczną. W konsystorzu generalnym łuckim pełnił obowiązki asesora, wiceoficjała, oficjała i egzaminatora diecezjalnego. Był prokuratorem generalnym kapituły katedralnej łuckiej w latach 1818–1830, 1833–1834. W 1831 roku uzyskał stopień doktora teologii. Zmarł w Żytomierzu w roku 1845. (Dębowska, *Diecezje łucka i żytomiarska w pierwszych latach istnienia*, 140).

na Cieciszowski, z Bożej łaski biskup Łucki i Żytomierski, oświadczam się: iako rodziłem się i żyłem, tak i umierać pragnę w najszcześniejszym posłuszeństwie i związku z świętym Kościołem Katolickim Rzymskim, w którego hierarchii powołany iestem na kapłana od roku 1769, a na dostojność biskupa od roku 1775, błagając Boga o miłosierdzie nade mną, aby nie wyciągał ścisłego rachunku z szafarstwa, mnie niegodnemu poruczonego. Dla tego proszę JWch exekutorów, ażeby, iak prędko mnie Sędzia Naywyższy powoła do wieczności rozesłali lub ieden z nich przytomny rozesłał do wszystkich kościołów łuckich dyecezalnych swieckich i zakonych na ręce WWXX dziekanów summe zł. trzy tysiący, na mszy święte tysiąc oraz na modlitwy do szpitalów łuckich, żytomierskich, ołyckich, do WWV.V. Brygidek zł. 2 000 uwarząc każdego miejsca potrzebę, do XX. Bernardynów łuckich na exekwie zł. 500, do pięciu // [k. 20] kościołów parafialnych ubogich na iedne exekwie zł. 500, na wszelkie expensa pogrzebowe i na mszę świętą w czasie pogrzebu, odprawiając się, zł. 10 000 tysięcy. Co zostanie od wydatków, rozdadaż ieszcze exekutorowie ubogim wstydzającym się żebrać.

Pogrzeb chcę mieć skromny i na cmentyrzu mowy żadney, ale proszę o modlitwy błagalne za mną do Boga. JW officyał lub w nieprzytomności jego vice-officyał donieść raczy bez zwłoki o śmierci moiey kapitułóm katedralnym łuckiey i żytomierskiey oraz kollegiacie ołyckiey, także WWXX dziekanóm polecając duszę moją modlitwóm duchowieństwa z oświadczeniem podziękowania JM za pomoc, którą mi dawali w pracach urzędu mego i zapewnieniem, że do końca zachowałem dla nich najszcześniejsze przywiązanie i szacunek. Doniosą także o zgonie moim JWu metropolicie i JWW biskupóm dyecezalnym z prośbą o suffragią.

Maiąc zaszczyt byđż biskupem dwóch kościołów katedralnych łuckiego i żytomierkiego, ofiaruję pierwszemu relikwiarz koralowy z figurą Pana Jezusa Zmartwychwstałego dla stawienia go na wielkim ołtarzu przez całą oktawę Zmartwychwstawienia Pańskiego, tudzież aparat cały fioletowy z infułą, gremiałem, tunicellami i nakryciem na faldystorz, także ornat biały haftowany złotem *cum omnibus requisitis* i infułę białą podobnego haftu. Drugiemu kościołowi katedralnemu żytomierskiemu raczą odesłać JW exekutorowie srebra kościelne, to iest pastorał, dwie ampułki z tacą, nalewkę z miednicą i dwie małe tacki, pacyfikacik z relikwią Ś-go Stanisława biskupa, lichtarzyk z łańcuszkiem. Wszystko to srebro iest zamknięte w szkatułce na ie zrobioney. Srebro to, pozostałe po s. p. biskupie poprzedniku moim Kijowskim Jozefie Załuskim¹⁵ mnie od s. p. także poprzednika mego biskupa Kijowskiego hrabie Ossolińskiego¹⁶ do użycia dane i ustąpione, wrócone być powinno katedrze żytomierskiey. Od siebie zaś ofiaruję aparatów dwa, biały i czerwony, z dwoma infułami, białą mniejszą, haftowaną złotem i czerwoną dwoma kapami czterema dalmatykami, dwoma gremijałami, czterma tunicellami, dwoma nakryciami na faldystorz, dwoma tuwalnicami na ołtarz // [k. 20 v.] wielki, jedną albę z koronkami złotemi. Kollegiacie ołyckiey ofiaruję ornat *cum requisitis* i iedną albę z koronkami brabanckimi, ten powtarzam ieden, który mi był darowany od JWy hrabiny Tarnowskiey¹⁷. Inne ornaty pojedyncze, korporały, pacyfikaterze, tuwalnie, obrusy ołtarzowe i inne porządki rozdane być maią kościołóm okrzeyskiemu¹⁸, tartowskiemu i innym parafialnym ubogim dzieląc między nimi i alby zbywaiące. Kościołowi okrzeyskiemu ode mnie konsekrowanemu odeszła JW exekutorowie kielich mój z pateną.

¹⁵ Józef Andrzej Załuski (1702–1774), biskup kijowski w latach 1759–1774.

¹⁶ Ignacy Franciszek Ossoliński (1730–1784), biskup kijowski w latach 1774–1784.

¹⁷ Prawdopodobnie chodzi o hrabinę Walerię ze Stroynowskich Tarnowską (1782–1849).

¹⁸ Kościół murowany w Okrzei, wybudowany w 1793 r. kosztem Teresy z Lelewełów Cieciszowskiej, został konsekrowany w 1806 r. przez biskupa K.K. Cieciszowskiego.

2-do. Dla zachowania pamięci o duszy mojej naznaczam katedrze łuckiej na ieden anniwersarz corocznie na pierwszym zgromadzeniu po śmierci mojej odprawiać się mającym zł. 3 000, procent od tej summy dzielić się w połowie ma na celebrausa i osoby kapitularne, a w drugiej połowie na światło do ołtarza i na wszystkie kollegia, oraz część iaką na kleryków seminarij. Podobną summę zł. trzy tysiące iako wyżey dla katedry łuckiej ofiaruję, katedrze żytomierskiej z tym samym między kapitularne osoby i inne duchowieństwo mieyscowe nie wytaczając professorów seminarij podziałem. Raczą temi exekutorowie dopilnować bezpieczney lokacyi, co i same kapitały interessować powinno. Dla katedry żytomierskiej dodać proszę obraz Pana Jezusa pięknego rysunku JW z Zabrzewskich hrabinie Leduchowskiej¹⁹ dla zawieszenia na scianie presbyteryi.

3-tio. Dałem na fundusz skupowania corocznie książek dla wychodzących ze trzech seminarij w łuckiego, żytomierskiego i ołyckiego kapłanów z procentu summy zł. 6 000 lokowanej na Podhaycach²⁰ u Wgo Piotrowskiego. Dodadzą JW exekutorowie summę zł. 4 000 na pomorzenie tego funduszu, żeby i więsze dzieła komentaryuszów na piśma Śch Oyców Kościoła zdolnieyszym i ochotę mającym do czytania wyświęconym kapłanom dawane bydź mogły. Pierwszego fundusza ordynacyą zrobiłem, obowiązuję sumiennie regensa seminarij, exacte aby świątobliwie zachowana była i do teraznieyszey // [k. 21] równe obligacye mszy Św-y układam, ordynacyą oddaie opiece następcóm moim biskupóm.

4-e. *Collegio vicariorum ecclesiae cathedralis Żytomiriensis* do szczupłego ich funduszu naznaczam do ulokowania na pewnych dobrach summę zł. sześć tysięcy z obowiązkiem odprawienia przez każdego z nich za duszę moią, rodziców i krewnych iedney mszy Ś-ey w kwartał i iednego anniwersarza rocznie *post octavum Epiphaniae Domini*, a osobno dodaie zł. 4 000 na katechistę, co niedziela rano po przespiewaney *per clericum* jutrzni obowiązanego uczyć nauki dogmatycznej i moralney zgromadzonego ludu, a mianowicie młodych przez pytania i odpowiedzi tego katechistę kapłana, *prae stricto examine* wybierze sam następca mój biskup.

5-to. Szpitalowi żytomierskiemu pod dozorem sióstr miłosierdzia i infimarij łuckiej przyznaczam dwadzieścia tysięcy każdemu po 10 000 z obowiązkiem w przytomności sierot na anniwersarzach za duszę moią w czasie kapituł katedralnych odprawujących się, które to summy raczę JW exekutorowie naybezpieczney na procent szósty ulokować.

6-to. Oddzielny kapitał złożyłem u mego synowca JW pana Adama dla moich domowych i sług przy mnie będących, reiestr ich imion na osobym piśmie kładę. Jeżeliby mój synowiec nie był w sposobności oddania natychmiast summy u niego złożoney, wolność daię JW exekutoróm z kassy pieniędzy po zgonie moim pozostałych takową summę użyć na podział dla domowych i służących, a summa u JW pana Adama zostaiąca przydaną będzie do całej masy majątku mego. Procz tych pieniędzy rozdada JW exekutorowie pomiędzy nich rzeczy z garderoby te tylko, które im przyzwoicie do użycia służyć mogą z ubiorów, pościeli, bielizny, koszul, chustek, ręczników, mając względy na każdego zasługi, lata służby oraz obowiązki miał na siebie włożone. Utrzymującą kassę moią i registra wydatków powinna bydź tym dana wiara zupełna, iako ludziom uczciwym i dobrze się sprawującym. Którzy powrócić zechcą do kraiu polskiego, z którego wyszli, proszę JW exekutorów o wyiednanie paszportów. Kuchmistrzowi Woyciechowi Staszewskiemu darowałem osobnym skrypsem miedź wszystką kuchenną, // [k. 21 v.] wiele od tego czasu pomnożoną była, daruję mu ją zupełnie. Niektóre *esserta immobilia* przyjacielóm moim do rozdania iuż przez ręce exekutorów lub przez mego synowca

¹⁹ Maria Rozalia z Zakrzewskich hrabina Ledóchowska, żona Józefa Zachariasza hrabiego Halki Ledóchowskiego (1786–1859), matka prymasa Polski kardynała Mieczysława Ledóchowskiego.

²⁰ Podhajce, wieś nad rzeką Styr niedaleko Łucka.

JW pana Adama *in corsivo codicillo mea manu* lub skripto zapisuję. *Reliquium* co się zostanie od wydatków pogrzebu i zapisanym różnym miejscóm i osobom summach, czyli gotowych pieniądzech, czyli *in debitis activis*, czyli z przedaży mobiliów i windykowanych remanentów, JW exekutorowie oddadzą do ręk mego synowca JW pana Adama, którym do oddania w ręce jego iako i jemu do odebrana zupełną moc daię oraz do podzielenia między osoby familii za ich kwitami, a którym ja daię nie tak ze względu krwi, iako raczey szczególniey wieluznaczných strat, które w tyłu rewolucyach kraioowych i z terazniejszych czasowych okoliczności poniesli, tak zaś ma tę summę przestałą podzielić. Osobne do niego przyłączam piśmo, które ręką moią własną podpisane i zwierzzone, takiey wagi mieć chcę, iak sam testament. Przekonany iestem, że ten podział między osoby familii przeze mnie uczyniony, a przez mego synowca skutecznie się mający, wdzięcznym sercem przyimają i żadna z nich najmniejszey kwestyi nie uczyni tak względem podziału, iako i względem legacyi i darowizn w tym moim testamencie wyrażonych i *in codicillo* przydanych, znając moje obowiązki z urzędu biskupiego i wdzięczności dla moich przyjaciół domowych i służących.

Za exekutorów testamentu mego i ostatniey woli moiey obieram i postanawiam JW xięży Wincentego Dobrowolskiego²¹, proboszcza katedralnego żytomieskiego, kanonika łuckiego, i Michała Piwnickiego²², arcydyakona katedralnego łuckiego i kanonika żytomierskiego, orderu Ś-ey Anny drugiey klasy kawalera. Ci pralaci, doświadczeni w życiu moim przyiacieli, powszechny szacunek posiadający, raczą dadź dowód ostatniey przychylności swoiey dla mnie, kiedy ułożeniem massy majątku mego bez zwłoki raczą się zatrudnić i aby ostatniey woli moiey i rozrządzenia iak nayprzędzey nayprzyzwoiciey stało się zadosyc. Żeby zaś to tem łatwiey i nayprzyzwoiciey dopełnionym było, w naywiększey ufności i nayzupełniejszym przekonaniu o ich nieskazitelnem charakterze daię im JW wszelką moc czynienia bez zadney do nikogo referencyi lub odwoływania się. Jeżeliby przypadkiem w momencie śmierci moiey obadwa nieznaidowali się, dosyc będzie, kiedy ieden z nich przytomny w pilniejszey exekucyi artykułach zaymować się będzie, to drugi zawsze uznać ma. Expensa, iaki podeymią // [k. 22] lub ieden

²¹ W roku 1798 stanowisko asesora konsystorskiego bp Cieciszowski powierzył kanonikowi Wincentemu Pocisk Dobrowolskiemu, który miał w omawianej instytucji reprezentować żytomierską kapitułę katedralną. Od 1802 roku był proboszczem parafii Turzysk i dekanem kowelskim, później asesorem w konsystorzku generalnym w Łucku, kanonikiem kapituły katedralnej łuckiej, w kapitule katedralnej żytomierskiej doszedł do godności prepozyta. Zmarł w roku 1831 w Łucku. (Dębowska, *Diecezje łucka i żytomierska w pierwszych latach istnienia*, 35, 127).

²² Michał Jan Piwnicki urodził się w 1771 roku w Niesuchojeżach koło Kowla. Świecenia kapłańskie otrzymał w 1795 roku, doktor teologii i prawa kanonicznego, sekretarz kurii bpa K.K. Cieciszowskiego (od około 1797 do 1816). Od 1798 r. proboszcz w Maciejowie, od 1803 r. kustosz kapituły kolegiackiej w Ołyce, od 1804 r. kanonik nadliczbowy (gracjalny) kapituły katedralnej w Łucku, od 1810 r. proboszcz w Ratnie, od 1814 r. prałat-scholastyk kapituły katedralnej w Łucku, od 1816 r. wiceoficjał konsystorza generalnego w Łucku (1816–1827). Mianowany biskupem koadiutorem K.K. Cieciszowskiego przez cesarza Aleksandra I w 1824 r., w 1831 r. objął rządy w diecezji łuckiej i żytomierskiej. Zmarł w 1845 r. w Żytomierzu. (Dębowska, *Diecezje łucka i żytomierska w pierwszych latach istnienia*, 29, 40, 152–153).

z nich podeymie na drogę do Fastowa²³ czyli przez siebie, czyli przez umocowanego, i wszelkie inny w czasie sprawowania exekucyi potrącone bydź mają z całej massy bez żadnego komuż kolwiek tłumaczenia się z tego.

Massę majątku mego składają następujący artykuły: 1-ma. Gotowe pieniądze iaki zostaną i z tych proszę nayusilney, oby niezwłocznie moje legata powyższe i pogrzebowe, oraz ieżelim komu co był winien, lubo teraz żadnych długów nie mam, zaspokoione były. 2-do. Pieniądze, które mam *in debilis activis*, od których procentu nie brałem i brany bydź nie powinien do dnia śmierci moiey. 3-tio. Dochody należące mi od possesorów dóbr fastowskich ieżeli taki są w nich remanenta wybrane nad należność mi winną odłożone bydź mają do wyższej rezolucyi i rozporządzenia. 4-to. Z ułożenia się z moim następcą *de anno gratiae* proszę ich xx. exekutorów, oby się z nim o to iako o przekazanie retentów, iakie by się do wybrania zostały, w sposób naydogodniejszy jemu zgodzili i oddając jego samego dezycyi, pewny iestem, że przez wzgląd tylu podjętych kosztów moich i na rezydencyą łucką, i w dobrych fastowskich na różne budowy pretensyi żadey do mnie formować nie będzie. Remanenta w zbożu i pieniądzech na gromadach fastowskich ustępuję zupełnie dla ubogich włościan na opłatę podatków monarszych. Jeżelibym przed zgonem moim nie pospieszył ulokować summę 4 000 rubli assygnacyinyh na banku na rzecz gromad fastowskich, od kórych procent przeznaczam na zakupienie bydła młodego dla ubogich włościan wiele dziećmi obciążonych, upraszam JW xx. exekutorów, ażeby niezwłocznie tę moją intencją w formie przyzwoitey dopełnili. 5-to. Mobilia różne moje srebro, porcelana, szkło, bielizna stołowa, książki, tudzież staynia, piwnica, mając wzgląd na ubogie kościoły parafialne ostrowecki²⁴, nabruski²⁵, kuniowski²⁶, orzechowiecki²⁷, łanowiecki²⁸, narodyski²⁹ przedaży tych remanentów proszę JW exekutorów, aby 1 200 zł. oddali konsystorowi memu do użycia na istotne reparacyi uwarzając w każdym mieyscu naylepszą potrzebę. Proszę tych kapłanów o odprawienia 3-ch mszy Ś-ch za duszę moją i o *memento* w świętych ofiarach. Pannom Brygidkom na modlitwy zł. 200. Bonifratróm na // [k. 22 v.] reparacyą szpitalu zł. 400. Xx. Bernardynóm łuckim zł. 200, także na reparacyą koło ich klasztoru. Kościołom parafialnym liwskiemu i zbuczynskiemu³⁰, których byłem proboszczem, na szpitalu ieżeli są przy nich lub na ubogich wstydzających się żebrać każdemu po zł 500. Dopełnienie tey moiey woli polecam memu synowcowi JW panu Adamowi *in summa ex mobili* przedaży. Jeżeliby nie wystarczało po

²³ Do biskupa kijowskiego należał klucz fastowski. Cesarzowa Katarzyna II zostawiła te dobra jako uposażenie biskupa nominata pińskiego. Były one także w posiadaniu biskupów łuckich i żytomierskich do lat 40. XIX wieku, czasu sekularyzacji majątków kościelnych (Franciszek Rawita-Gawroński, „Biskupstwo rzymsko-katolickie w Kijowie. Szkic historyczny powstania, rozwoju i upadku”, w: Franciszek Rawita-Gawroński, *Kijów: legendy, podania, dzieje. Studya i szkice historyczne*, Serya III (Kijów–Warszawa: L. Idzikowski, 1915), 3–73; Марек Мілавіцький ОР, „Орпидо епископі Кііовієнсіс. Нарис історії Фастова з кінця ХVІ до середини ХІХ століття”, w: *Католицька церква в історії Фастова. Матеріали наукової конференції з нагоди ювілею 100-річчя костелу Воздвиження Святого Хреста, Фастів, 17–18 вересня 2011 р.* (Фастів: [б. в.], 2013), 15–74.

²⁴ Parafia Ostrówek (Ostrówki) w dekanacie kowelskim.

²⁵ Parafia Nabruska w dekanacie kowelskim.

²⁶ Parafia Kuniów w dekanacie ostrogskim.

²⁷ Parafia Orzechowce w dekanacie starokonstantynowskim.

²⁸ Parafia Łanowce w dekanacie krzemienieckim.

²⁹ Parafia Narodycze w dekanacie owruckim.

³⁰ W roku 1770 K.K. Cieciszowski został proboszczem w Zbucznie, położonym niedaleko Siedlec (Roman Nir, „Cieciszowski Kasper, abp”, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 3 (Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1985), kol. 464).

rozdysponowaniu niemu podług *codicillii* i osobnego do JW pana Adama przyłączonego pisma, JW exekutorowie z gotowych pieniędzy *supplebant defectum* urządziwszy tak majątek.

Proszę Pana Boga, oby raczył przyjąć tę szczupłą ofiarę, którą z darów Jego Opatrzności zanoszę przed tron Jego Naywyzszy dla świątnic Pańskich, dla ubogich i edukacją, tych którzy na szczególną posługę siebie Kościołowi temu katolickiemu poświęcać się mają. Przyjacioł zaś moich krewnych, domowych i służących proszę, aby się swemi modlitwami wstawili za mną do Boga o odpuszczenie grzechów moich *non interes in iudicium cum servo tuo Domine quia nullus opus te justificabitur homo non per te omnium peccatorum tribuatur ei remissis. Testament ten una cum codicillo i pismem occluso rothulo* zapieczętowanym do JW pana Adama Cieciszowskiego, synowca mego, z wyrażeniem i podziałem części pozostałego, legatów i różnych ofiar przyjaciółom i krewnych tak ważnym i legalnym mieć chcę, iak gdybym go zeznał w aktach prawnych. Ponawiam naysilniejszą prośbą moją d[o] ich Xx. exekutorów, oby bez żadney zwłoki i przystąpili do exekucyi testamentu i *codicilli*, nie odwołują się do nikogo, a krewnych moich obowiązuję na sumienie, oby w podziale majątku mego nie czynili zaś kwestyi, ani pretensyi nie formowali, ani się stali przyczyną iaki[e]kolwiek przykrości kochanemu memu synowcowi JW Panu Adamowi, zawsze i ciągle wszystkim osobóm familii przychylnemu. Tego się też spodziewam w zupełnym przekonaniu o ich delikatność i wdzięczność dla mnie, kiedy mnie Pan Bóg nieo- // [k. 23] graniczonego miłosierdzia swego, w którym mam nadzieję przypuścić raczy do uczesnictwa chwały swoiey, prosić będę Jego Naywyzszego Dawcy dóbr, aby im błogosławić raczył i wszelkimi pomysłnościami obdarzał.

Ten testament cały ręką moją napisany, podpisem własney moiey ręki i przyciśnieniem herbowey pieczęci moiey stwierdzam, zachowując sobie, gdy mi Pan Bóg przedłuży życia poprawę, onego lub w iakich przypadkach odmianę, którą w oddzielnych przypisach czynić mogę. Datum iak wyżej w Łucku dnia 15-go czerwca roku Pańskiego 1823-o.

U tego testamentu podpis takowy: Kasper Kazimierz Kolumna Cieciszowski, biskup Łucki i Żytomierski, m[iejsce] p[ieczęci] na łaku czerwonym wycisnioney, a po niżej dopisek takowy: Dodaję ieszcze do tego testamentu summę zł. 6 000 na podział na dwóch córek s. p. JP Antoniego Cieciszowskiego³¹, które ulokowane będą na dobrach Kurzkowie i Cerekwi [?] z procentom piątym regularnie opłacać się winnym do czasu postanowienia ich lub do śmierci³². J. x. Leopoldowi Morozowi zł. 1 500, a po naydłuższym życiu jego JW Mikołaiowi, bratu jego, iezeliby z tey summy od wydatku J. x-a Leopolda pozostało. U tego dopisku podpis takowy: K. Cieciszowski B. L. Ż. Poniżej dopisek takowy: Kapitał, iaki złożyłem w depozycie mego synowca JW Pana Adama, inaczey go obrocivszy na inne wydatki, mam zapełnić mi oddany i wypłacony, a w mieyscu iego składam w gotowych pieniądzech dla domowych moich i ludzi wszystkich służących summę 24 000 złotych, które to zachowane w osobnych workach, i te pieniądze JW xx. exekutorowie razem z moim synowcem, iezeli będzie przytomnym, rozdziela zaraz po moim pogrzebie między nich podług specyfikacyi tu przyłączoney lub podług swego zdania, iezeliby która osoba przytomna już nie była przy moiey śmierci. Datum w Łucku dnia 25-go kwietnia roku 1823. K. Cieciszowski B. L. Ż.

Poniżej dopisek takowy: Na mieyscu JW Piwnickiego, biskupa katedralnego // [k. 23 v.] łuckiego, postanawiam exekutorom W-go x-a Krzyżanowskiego, scholastyka katedralnego

³¹ Ma być: Antoniny Cieciszowskiej.

³² Antonina z Cieciszowskich Szeluta, rodzona siostra biskupa Cieciszowskiego.

łuckiego, przydając do zupełney pomocy i czynności WW Pana Ignacego Gawrońskiego³³ z równą władzą i zaufaniem. Datum w Łucku dnia 4-go maja 1827. K. Cieciszowski.

Niżey podpisany exekutor testamentu przez JW xiędza Cieciszowskiego arcybiskupa sporządzonego wyznaię sumiennie, że wszystkie sprzęta i remanenta oraz garderoba i mobilia tak testamentem tegoż JW xiędza Cieciszowskiego w roku 1821-m dniu 15-m czerwca sporządzonym, iako też i późniejszym *codicillium* tegoż w roku 1823 dnia 30 kwietnia zdziałanym, różnym osobóm i kościołóm rozpisane nie więcy, iak rubli assyg[nacyjnych] pięć tysięcy szacowane bydź mogą, i takowy onym szacunek sumiennie na skutek prawa stanowią. X. Marcin Krzyżanowski, exekutor testamentu, schołastyk katedry łuckiey, vice-officyał.

Któren ten zestament co do słowa do xiąg niniejszych ziemskich łuckich iest zapisany.

Верно. За секретаря Щеницкий

С подлинным сверил канцелярист Рогозинский

Pod panowaniem nayiasnieyszego

**Oblata *codicillii* testamentu JW-o JM xiędza
Kaspra Kazimierza Kolumny Cieciszowskiego,
arcybiskupa Mohilewskiego,
sporządzonego nastąpiona**

Roku tysiąc osimset trzydziestego pierwszego
miesiąca maia pierwszego dnia

Przed aktami ziemskimi powiatu łuckiego i przede mną, Florianem Stachórskim, regien-tem akt tychże przysięgłym, stawiać osobiście JW JM xiędz Marcin Krzyżanowski, schołastyk, vice-officyał katedry łuckiey, te *codicilium* przez JW JM xiędza Kaspra Kazimierza Kolumny Cieciszowskiego, arcybiskupa Mohilewskiego, orderu Ś. Andzeia komandora i innych komandora, z objaśnieniem testamentu przez tegoż w roku 1821 w dniu 15-m czerwca uczynionego na papierze 50-kopiejkowym sporządzone i podpisem własnoręcznym tegoż JW Cieciszowskiego przy pieczęci herbowey na łaku czerwonym wycisnionej, oraz podpisem dwóch świadków wzmocnione za rezolucją sądową na podaną proźbę wypadłą za opłatą poszlin iawocnych do akt ziemskich łuckich obłate podał. Pisane było temi słowy.

Działo się dnia 30-o kwietnia 1830 roku w Łucku.

W imie Tróycy Przenayświętszey. Ja, Kasper Kazimierz Kolumna Cieciszowski, arcybiskup Mohilewski, orderu Ś. Andzeia komandor i innych kawaler, po zdrowey i doskonałej rozwadze uczyniwszy w dniu 15-o czerwca 1821 roku własnoręczny testament nie chciałym go by naymniey w postanowieniach moich zmienić, lecz kiedy czas znaczny upłynął, a w nim niektóre osoby związki ze mną maiące przeniosły się do wieczności // [k. 25 v.] i znaczna w interesach familii moiey zaszła zmiana chcąc przede wszystkim zabezpieczyć legata, iakie mi się zdało w Bogu naznaczyć, uznałem nieodbitą potrzebę testament mój przez niniejsze objaśnienie *codicillium* zmieniając to, co ostateczne okoliczności zmienić kazały, i to, co w następujące dopełniam sposób.

1-mo. Legata wszystkie u testamencie moim u wyż wspomnionym wyszczogólne utrzymiać uchilam iedynie summę dla włoscian fastowskich, które iuż daniem summą 1 000 rubli srebrnych wyręczyłem; i summę drugą złotych polskich 10 000 dla Panien Miłosierdzia w Ży-

³³ Marszałek dworu biskupa Cieciszowskiego (Dębowska, *Diecezje łucka i żytomiarska w pierwszych latach istnienia*, 28).

tomierzu będących naznaczoną na wpszód nim przez naymiłościwszego monarchę Alexandra przystoynem funduszem były oparzone, a tak iż legata takowe mają się zawierać w summie ogólney 56 500 złotych polskich i że każda z tey massy summa szczególnie na przeznaczony sobie przedmiot obrocona być na powinną zastrzegam.

Powture. Na wynagrodzenie sług moich domowych za ich przychylną do mnie służbę naznaczam summę złotych polskich 16 400, która tak ma bydź podzielona w szczególności. W-u Panu Ignacemu Gawrońskiemu złotych polskich 6 666 groszy 20 i koni 4 z stayni mey do iego wyboru. Ur[odzonemu] Iakubowi Sobolewskiemu³⁴, oprócz pożywotney pensyi temuż i żonie iego od s. p. JW Adama synowca mego zabezpieczoney, złotych polskich 1 500, № 1 500. Nadtą przyjmuję temuż do depozytu przy legatach iego własnych złotych polskich 9 000. Jozefowi Folfosińskiemu³⁵ złotych polskich 2 400. Marcinowi Czepurkowskemu³⁶, kucharzowi, złotych polskich 2 000 i miedź wszystką kuchenną. Kazimierzowi Barwińskiemu złotych 1 000, Franciszkowi Sulimowskiemu złotych 666 groszy 20, Jakubowi Stangretowi złotych polskich 500, dwóm staiennym złotych polskich 500, dwóm strużóm złotych 500. A tak ogólna summa w odno złączona tak na legata podług testamentu, iako też na wynagrodzenie ludzi służących wraz z depozytem ur[odzonych] Sobolewskich // [k. 26] wynosząca złotych 81 900, rubli srebrnych 12 285, ma się znajdować osobno w kufer ieden złożona opieczętowana i nietknięta aż do otwarcia mego testamentu.

Pragnąc dać dowód wdzięczności gorliwie i przychylnie u pracach diecezjalnych daiących mi pomoc pralatom WW dziekanowi katedralnemu Michałowi Skirniewskiemu³⁷ i Stanisławowi Wroczyńskiemu, kanclerzowi, ofiaruję pierwszemu karetę moią podwóyną i do niey parę koni i pierścień z ametystem przeze mnie używany; zaś kanclerzowi imbryczek do herbaty srebrny, lichtarzy także srebrnych par dwie.

Które to *codicillum* chąc mieć zapewne i trwałe zostawując iedno sobie: onego moc, poprawienie lub rozszerzenie dla tem lepszey wagi i wiary ręką własną przy uproszonych przyiaciołach podpisuję.

Działo się iak wyżey w Łucku. Dodaię: WW exekutorowie mocni są dodać do postanowionych ludziom nagrod tym, których uznaią za godnych tego kwotę od dwoch do trzech tysięcy złotych polskich, aby byli dostateczniej wynagradzeni.

U tego *codicillum* podpisy takowe: Kasper Cieciszowski, arcybiskup Mohilewski, m[iej-sce] p[ieczeći] na łaku czerwonym wycisnienedy. Ustnie i obecnie od JW metropolity proszony

³⁴ Kamerdyner biskupa Cieciszowskiego (Dębowska, *Diecezje łucka i żytomierska w pierwszych latach istnienia*, 27–28).

³⁵ W *status animarum* parafii katedralnej w Łucku został wymieniony w 1817 r. m.in. Józef Folfoszyński, strzelec. (*Status animarum łacińskiej parafii katedralnej w Łucku 1815–1819*, oprac. Maria Dębowska (Lublin: Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna, 2013), 133).

³⁶ Kucharz biskupa Marcin Czepurkowski z rodziną w latach 1815–1819 mieszkał w domu, który znajdował się na dziedzińcu klasztornym i należał do zabudowań biskupich (*Status animarum łacińskiej parafii katedralnej w Łucku 1815–1819*, 133).

³⁷ Michał Skirniewski urodził się w 1760 r. Uczył się w szkołach jezuickich i pijarskich. W latach 1777–1789 był członkiem zakonu pijarów. Po opuszczeniu zakonu został kapelanem katolików w wojsku rosyjskim, kanonikiem kijowskim, kanclerzem łuckiej kapituły katedralnej. Od 1806 r. był kanonikiem ołyckiej kapituły kolegiackiej i regensem tamtejszego seminarium (1806–1818). W seminarium ołyckim wykładał teologię dogmatyczną i historię Kościoła. Od 1797 r. do śmierci pozostawał prepozytem klewańskim. Kilka lat (1800–1802) sprawował także funkcję asesora w konsystorzu generalnym łuckim, asesora w Kolegium Duchownym w Petersburgu (1801 i 1804 r.). Był wizytatorem kościołów i klasztorów. Zmarł w 1831 r. w Klewaniu (Dębowska, *Diecezje łucka i żytomierska w pierwszych latach istnienia*, 158–159).

do podpisania niniejszego *codicillium* wraz z dodatkiem iako przyjaciel i świadek podpisuje się Romuald Bystry³⁸, rzeczewisty radca stanu. Ustnie i obecnie od JW metropolity proszony do podpisu niniejszego *codicillium* wraz z dodatkiem iako przyjaciel i świadek podpisuje się Floryan Czarnecki.

Które to *codicillium* do oblaty podane co do słowa iak się w sobie pisane ma do xięg niniejszych ziemskich łuckich iest zapisane.

Верно. За секретаря Щеницкий.

С подлинным сверил канцелярист Рогозинский.

Bibliografia

- Державний архів Волинської області, ф. 361, оп. 1, спр. 175.
- Мілавіцький, Марек, ОР. *Oppido episcopi Kiioviensis. Нарис історії Фастова з кінця XVI до середини XIX століття*. В: *Католицька церква в історії Фастова. Матеріали наукової конференції з нагоди ювілею 100-річчя костелу Воздвиження Святого Хреста, Фастів, 17–18 вересня 2011 р.*, 15–74. Фастів: [б. в.], 2013.
- Chachaj, Jacek. „Stan i odbudowa sieci kościelnej w łacińskiej diecezji kijowskiej w drugiej połowie XVII i w XVIII wieku”. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 87 (2007): 5–65.
- Dębowska, Maria. „Rządy bpa Kaspra Kazimierza Cieciszowskiego w niekanonicznej diecezji pińskiej (1795–1798)”. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 100 (2013): 181–203.
- Dębowska, Maria. *Diecezje łucka i żytomierska w pierwszych latach istnienia. Wybrane zagadnienia*. Lublin: Wydawnictwo Episteme, 2014.
- Górniak, Marek Robert. „Kijowska diecezja katolicka”. W: *Encyklopedia katolicka*. T. 8 (kol. 1424–1425). Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2000.
- Klima, Ewa. „Struktury Kościoła Rzymokatolickiego w Polsce”. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica* 11 (2011): 45–77.
- Kumor, Bolesław. *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej (1772–1918)*. Kraków: Polskie Towarzystwo Teologiczne, 1980.
- Modzelewska, Bożena. „Łucko-żytomierska diecezja”. W: *Encyklopedia katolicka*. T. 11 (kol. 603–604). Lublin, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2006.
- Nir, Roman. „Cieciszowski Kasper, abp”. W: *Encyklopedia katolicka*. T. 3 (kol. 464). Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1985.
- Rawita-Gawroński, Franciszek. „Biskupstwo rzymsko-katolickie w Kijowie. Szkic historyczny powstania, rozwoju i upadku”. W: Franciszek Rawita-Gawroński. *Kijów: legendy, podania, dzieje. Studya i szkice historyczne*. Serya III, 3–73. Kijów–Warszawa: L. Idzikowski, 1915.
- Prokop, Krzysztof Rafał. „Kasper Kazimierz Cieciszowski. 1798–1828”. *Wołanie z Wołynia. Воляння з Волині. Pismo religijno-społeczne Rzymskokatolickiej Diecezji Łuckiej* 20, 5 (120) (2014): 46–48.
- Status animarum łacińskiej parafii katedralnej w Łucku 1815–1819*, oprac. Maria Dębowska. Lublin: Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna, 2013.

³⁸ W Iwanczycach (dekanat włodzimierski) była kaplica we dworze Romualda i Anny z Rakowskich Bystrych (*Status animarum łacińskiej parafii katedralnej w Łucku*, s. 261, 264, 266, 268, 271; Dębowska, *Diecezje łucka i żytomierska w pierwszych latach istnienia*, 121).

Streszczenie

Artykuł ma na celu uzupełnienie nowymi faktami biografii Kaspra Kazimierza Cieciszowskiego, biskupa łuckiego i żytomierskiego w latach 1798–1831, metropolity mohylewskiego w latach 1827–1831. Będąc przez ponad 30 lat ordynariuszem diecezji łucko-żytomskiej, założonej w roku 1798, biskup Cieciszowski przyczynił się nie tylko do zachowania, ale i do rozwoju Kościoła katolickiego na Wołyniu w warunkach absolutyzmu rosyjskiego. Czytelnik będzie mógł się o tym upewnić, zapoznając się z testamentem biskupa Cieciszowskiego i dopełnieniem do niego.

Słowa kluczowe: województwo wołyńskie, diecezja łucko-żytomierska, Kasper Kazimierz Cieciszowski, katedra pw. świętych Piotra i Pawła w Łucku, testament

Abstract

THE TESTAMENT OF KASPER KAZIMIERZ CIECISZOWSKI, THE BISHOP OF LUTSK (ŁUCK) AND ZHYTOMYR (ŻYTOMIERZ)

The main goal of the article is to supplement with new facts the biography of Kasper Kazimierz Cieciszowski, who was the bishop of Lutsk (Łuck) and Zhytomyr (Żytomierz) in 1798–1831, the metropolitan of Mohyliv (Mohylew) in 1827–1831. Heading more than 30 years Lutsk and Zhytomyr diocese, established in 1798, bishop Cieciszowski made a lot of effort not only for preserving but also building up Roman-Catholic Church in Volyn (Wołyń) in the conditions of Russian absolutism. The reader can verify this when gets acquainted with bishop Cieciszowski's testament and additions to it.

Keywords: Volyn region, Lutsk (Łuck) and Zhytomyr Diocese, Kasper Kazimierz Cieciszowski, the cathedral of St. Peter and Paul in Lutsk (Łuck), testament